

LITERATURA I IZVORI:

¹ Medicinska enciklopedija, knj. VI. Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, 1976. — ² Paschkis H., *Kosmetik für Aerzte*. Hölder — Pichler — Tempsky, Wien — Leipzig, 1923. — ³ Joseph M., *Handbuch der Kosmetik*. Veit & Co., Wien, 1912. — ⁴ Preuss J., *Biblia — Talmud. Medezin*. Karger, Berlin, 1923. — ⁵ Za ovu radnju je navedena literatura vrlo obilno korištena, djelomično prevedena i prerađena.

Erich ROSENZWEIG

Scientific Society for History of Health Culture of Croatia, Zagreb

COSMETICS IN ANTIC TIME

The autor documentarily on the basis of stuying literature and extensive works of Paschkis and Joseph and on the basis of papyrus found by egyptologist Ebers gives the evolution of cosmetics from antic times up to date. On this work there are presented the sources and materials from which consisted cosmetic and tools which were used for their application, origin chronologically and in regions, the ways of spreading and intermediate influences.

In conclusion the autor states that a modern age has brought a little to change the contents of cosmetic preparation despite improved production technique because it all remained the same as it was many centuries ago although in nicer and more practical form.

(Rad je primljen u Uredništvu 5. I 1986. god.)

Original scientific paper
UDC 619/114

Milan DOLENC

Znanstveno društvo za zgodovino zdravstvene kulture Slovenije,
Ljubljana

ŠTA SU PISALI NEVETERINARI SA PODRUČJA VETERINARSTVA
U SLOVENIJI U 18. I 19. VEKU

Pokušali smo sakupiti i u kratko komentirati različite radove veterinarskog sadržaja koji su kod nas pisani, a objavljivali ili samo predvodili pisce koji su bili bez formalnog veterinarskog obrazovanja u 18. i 19. veku na slovenačkom etničkom području.

Ovom spisku dodali smo još podatak o veterinarskim tekstovima rukopisnih narodnomedicinskih knjiga (lekaruša) i podatke o rukopisnim radovima P. P. Glavara, M. Furlana te F. Levstika. Na kraju je pregled stručnih časopisa te ostalih publikacija, u kojima su bili štampani članci neveterinara sa veterinarskom tematikom, a nisu navedeni.

Materiju smo pokušali podeliti na četiri dela:

1. Šta su naši poznati lekari pisali o veterinarskoj tematici;
2. Šta su pisali nestručnjaci i šta je bilo štampano;
3. Šta je iz ove tematike napisano u lekarušama; i
4. Šta su pisali neveterinari u različitim časopisima, te na kraju

u kojim časopisima su bili napisani manje važni članci sa veterinarskom tematikom, koje nisam naveo u gore pomenutim rubrikama.

Šta su pisali lekari

Prvi lekar koji je kod nas pisao o bolestima stoke bio je u nas i u svetu poznati dr Marko Gerbec (Marcus Gerbezius) (1658—1718). U dodatku svoga rada *Chronologia Medico Practica* iz god. 1713. napisao je kratku raspravu o govedoj kugi *Appendix de moderno pecorum interitu*.

Drugi ponati pisac Slovenac bio je lekar dr Janez Mihael Žagar (Sagar), koji je sa područja veterinarstva objavio četiri samostalne publikacije:

1. *Libellus de aphtis pecorinis, cum appendice de morbis pecorum in hac provincia tam frequentibus, eorumdemque caussis, et medelis prae-servatoriis* (1764).

2. *Libellus de morbo singularis ovium anni 1765, cum appendice de cultura earundem* (1765).

3. *Abhandlung von den Mehltau, als der grössten Ursache der Hornviehseuche und derselben Curart* (1775).

4. *Abhandlung von den waren Kennzeichen der Hornviehsauche* (1782).

Od veterinarskih radova rudarskog lekara dr Joannes A. Scopolia navešćemo dva rada:

1. *Abhandlung von der Viechseuche (koja je izašla god. 1765. verovatno u Gracu), te*
2. *Luis Bovillae symptomata, causae, remedia, praeservativa et curativa* (1769).

Dr Baltasar Hacquet, koji je bio takođe rudarski lekar u Idriji, napisao je četiri rasprave sa područja veterinarstva:

1. *Beobachtung und Heilungsmethode einzelner Hornvichkrankheiten, (Sammlung Nützlicher Unterrichte 3 (1776) 102—116.*
2. *Erste Beobachtung über einen tödlichen Durchfall bei den Pferden zu Ende des Jahres 1778. Ibidem, 4 (1779) 176—181.*
3. *Zaweite Beobachtung über einen endemisch gewordene Krankheit der Pferde, welche zu Anfang dieses Jahres geherschet und unter den Namen Kehlsucht bekannt ist. Ibidem, 4 (1779) 182—196.*
4. *Beobachtung und Heilungsethoden einzelner Hornvichkrankheiten, welche durch Gifte aus den drey Naturreichen verursacht werden. Ibidem, 4 (1779) 1—81.*

Dr Jožef Ignacij Fanton de Brunn, rođen u Ljubljani, isto lekar u Idriji, je god. 1784. preveo knjigu Joannes G. Wolsteina: *Bukvze od shivinskih bolesni sa kmetiske ludy**. Ovo je prva knjiga sa veterinarskim sadržajem napisana na slovenačkom jeziku.

Radovi lekara, koji su bili istovremeno veterinari: Janeza Bleiweisa, Simona Štrupija, Antona Heineja i Janeza Laurina ovde nisu navedeni.

Štampani radovi nevetrinara sa veterinarskom tematikom

S obzirom na promenjenu privrednu politiku u 18. veku se u svim austrijskim zemljama, pa i u nas, ukazana potreba za boljim obrazovanjem seljaka, naročito u pogledu stočarstva. Sem ostalih prosvetiteljsko usmerenih intelektualaca su se u nastojanjima za napredak poljoprivrede naročito istakli sveštenici kojima su bile dobro poznate slabosti zasotale poljoprivrede, a kojima su seljaci najviše verovali. U tom su se u Kranjskoj naročito istakli sveštenici Peter Pavel Glavar, Anton Breznik te Marko Pohlin. Sveštenici su naime brojčano preovladavali među tadašnjom slovenačkom inteligencijom.

Pisce i njihove radove navešćemo prema godinama objavljivanja od sedamdesetih godina 18. veka do kraja 19. veka.

1. Anton Janša, poznati pčelar, je god. 1771. objavio u Beču na nemačkom jeziku *Abhandlung von Schwörmen der Bienen*. U njoj je obradio i bolesti pčela.

2. Jožef pl. Brigido, vlastelin i sreski poglavar na Notranjskem, napisao je u drugoj svesci „Sammlung Nützlicher Unterrichte“

* Pisano u bohoričici.

god. 1771. dužu raspravu *Erfahrungsmässiger Unterricht, wie die Schafe durch gute Pflege zur vollkommensten Art gebracht, und bey solcher erhalten werden können*. Na stranicama 144—168. piše i o zaštiti te lečenju bolesnih ovaca.

3. Frederik pl. Entnersfeld, vlastelin, je u četvrtoj svesci istih novina 1779. god. objavio *Abhandlung von den eigentlichen Ursachen der Viehseuchen; dann einiger Präservativ und Kurativmitteln dagegen*.

4. Sveštenik Marko Pohlin je god. 1789. izdao knjižicu *Kmetam sa potrebo inu pomozh, ali uka polne, inu shalostne pergode te vasy Mildhajm* (Seljacima za potrebe te pomoć ili puno nauka od ovog žalosnog događaja u selu Mildhajm). Ovo je prevod na nemačkom jeziku napisanog rada od R. Z. Leckera. Na str. 380—387. je tekst sa veterinarskim sadržajem: *Od nadloge te shivine, inu koku se imajo ludje proti njej sadržati* (O nevoljama stoke te kako se mora narod kod toga vladati).

5. Joanes G. Wolstein: *Bukve od kug inu Bolesen Goveje shivine teh Ovaz inu Svin*. Ovo je prevod nemačkog rada „Das Buch von den Seuchen des Hornviehes, der Schafe und der Schweinen“, Wien, 1791. Knjigu je preveo Tomaž Linhart, a štampana je u Ljubljani 1792. god.

6. Treći slovenački prevod istog Joanesa G. Wolsteina, koji je izašao u Celovcu 1792. god., publikacija *Te Bukve od teh Pomory inu Bolesni te Govedine, teh ouz, inu teh suin sa prebivauze na desheli*. Prevodilac nije poznat.

7. Kurat (sveštenik) u selu Sv. Urha u okolini Windischgraza u Koruškoj, Jurij Plesnik, je priredio prema Johannu N. Rohlweisu *Poduzhenje, kako se per svinah pomaga, de ne bojo v bolesni poginvale, katera se pirez h ogenj, shenj, ali jetrni ino vranizhni prisad imenuje* (Pouka o pomoći svinjama, da nebi uginule od crvenog vetra ili od upale jetre i slezine). Knjižica je izašla u Celovcu, nije poznato kada, verovatno oko 1830. god.

8. Sveštenik u Črmošnjicama kod Novog mesta Jurij Jonke je god. 1836. napisao *Kranjski zhebelarzhik* (pčelar). U 22. poglavlju na str. 85, piše o bolestima pčela: rožičkina bolezen, griža, trulost ili usmrlijavanje.

9. God. 1836. je bilo štampano *Poduzhenje sa kmete kako prav in dobro ravnati s' shivino. Od streshbe in reje shivine, de se od reje bolesni sploh odvernejo*. (Pouka seljacima kako pravilno i dobro postupati sa stokom. O nezi te gajenju stoke, da se spreče bolesti). Pisac nije poznat.

10. Nekadašnji benediktinac, pisac verskih knjiga, te profesor u Celovcu, Karel Robida, preveo je rad Johanna N. Rohlweisa sa naslovom *Domače živinozdravstvo v boleznih konj, govedja, ovac, prešičev, koz in psov, ali nauk kako mora kmetovalec svojo živino rediti, ji streči, jo krmiti in ozdravljati*. Knjiga je izašla u Celovcu 1856. god.

11. Lavantski biskup Anton Martin Slomšek piše u knjižici *Blashe ino Neshiza v' nedelski sholi*, koja je izašla 1842, na str. 212. o govedoj kugi, a na str. 227—229 o besnilu pasa.

Prirodoslovac i pisac Fran Erjavec napisao je tri rada:

12. O *postanku i razvitku trakavice* (izašla god. 1862. u „Izvestjima zagrebačke realke”).

13. O *vlasicah ili trihinah*, rasprava, koju je objavio u zagrebačkom „Književniku” god. 1864.

14. *Odkod izviraajo gliste in kako se izpreminjajo*. Rad je izašao u „Slovenskim večernicama” god. 1865. U raspravi piše o metilju, trakavicama, ikrama i trihinama.

15. Matija Vertovec, sveštenik u Št. Vidu kod Vipave napisao je *Kmetijska kemija, to je natorne postave in kemijske resnice obrnjene na človeško in živalsko življenje, na kmetijstvo in njegove pridelke*. U četvrtom poglavlju piše o bolestima životinja i mnogovrstnim zaraznim te prijemčivim bolestima. Knjiga je izašla 1847. i 1856. god.

16. Fran Govekar, viši učitelj, napisao je *Umni živinorejec s posebnim ozirom na govedje*. Knjiga je izašla 1872. god. u Celovcu. U petom poglavlju je *Domače živinozdravlstvo i zbirka propisa protiv različitih životinjskih bolesti*. Zatim je još dodatak *Odmerek hrane pri živini in koledar nosečnosti pri živini*.

17. Slovenački pisac Fran Levstik preveo je rad Williama Milesa pod naslovom *Dejanski nauki o kopitnem podkovstvu*. Knjiga je izašla 1874. god.

18. Dr Ivan Gršak, cesarski i kraljevski notar u Ormožu, je napisao *Naravoslovne črtice o konjereji*, koju je objavio god. 1877. u časopisu „Čitalnica” (izašlo u Gracu).

20. Gustav Pirc, putujući učitelj, je god. 1884. napisao *Mlekarstvo*. Na str. 5—7 je *Zreja in krma molzne krave*.

21. Ernest Kramer je napisao *Kmetijsko berilo za nadaljevalne tečaje ljudskih šol in gospodarjem v pouk*. U 15. poglavlju piše o stočarstvu. Knjiga je izašla u Trstu 1887. god.

22. U Gracu so god. 1893. izašli: *Kratki poduki o uspešni konjereji*. Pisac je nepoznat. Verovatno se ovde radi o službenim uputstvima.

23. Viljem Rohrman je napisao knjižicu *Kmetijski gospodar*. Izašlo je u Celju 1893. god. Na str. 41—45 piše o stočarstvu.

24. Viljem Rohrman napisao je još knjižicu *Nauki slovenskim gospodarjem, kako izboljšati govejo živino*. Izašla je u Novom mestu 1894. god.

25. Franc Podbor napisao je u „Kalendaru” „Mohorjeve družbe” za 1899. god. *Živalske bolezni, katere prehajajo tudi na človeka*.

Rukopisne narodnomedicinske knjige (lekaruše) sa veterinarskim sadržajem

1. *Büchlein wie mann die Krankheiten des Viehes Erkennen kann*. Lekarua je iz 18. veka, a ima 53 stranice. Uglavnom piše o bolestima goveda, a od str. 48 dalje piše o bolestima svinja.

2. U arhivu zamka Dol kod Ljubljane (nalazi se u Državnom arhivu SR Slovenije u Ljubljani) je sačuvana *Abhandlung von Schweinen* iz 1779. god.

3. U „*Fojkarjevoj lekaruši*”, koja je iz Škofje Loke, iz druge polovine 18. veka, je na 86 stranica napisano o gajenju stoke, o bolestima stoke, te lečenju istih.

4. Iz arhiva zamka Dol potiče i zapis *Mittel womit die Schafe allen unbekanntem, auch ansteckenden Krankheiten geheilt oder auch von solchen verbäuget werden können*.

5. Iz sela Račna u Poljanskoj dolini kod Škofje Loke je lekarua Pavla Lipiča iz god. 1810. sa naslovom *Padarske bukve*, obim 260 stranica. Na str. 215 počinje *Perstavek*, u kojem piše o bolestima stoke.

6. Ivan Podobnik napisao je god. 1840. lekarušu. U njoj je pisao kako se leči stoka, kako se pipa puls iza plečke, kako se govedu suši krv, o bolestima pluća, bolestima jetre i srca.

7. U Osrednjoj knjižnici u Celju čuvaju lekarušu *Arznije sa shivino*, obim 48 stranica (iz početka 19. veka).

9. U selu Golavabuka ispod Pohorja je lekarua *Postava od bolesni shivine*. Potiče iz sredine 19. veka.

9. U Institutu SAZU za slovensko nerodopisje, je lekarua iz sela Osoje iznad Logateca, koju je napisao Lovro Humovc početkom 19. veka. Ovo je delimični prevod ranije spomenute knjige Joanesa G. Wolsteina *Bukve od kug...*

10. Iz sela Rovte iznad Logateca su *Coprarske bukve*, rukopis iz sredine 19. veka. U njoj su vraćanja u vezi sa lečenjem ljudi i stoke.

11. Iz Štajerske je lekarua Antona Janžeka *Bukve sa use shleht bolezni od glave do nog is mitelni in dobrimi rati*. (Knjiga za sve vrste bolesti od glave do nogu sa sredstvima i dobrim savetima). Napisana je god. 1845; god. 1857. pisac je dodao na 29 stranica beleške *Potrebno popisivanje od shivinske Arznije*.

12. Iz sela Zaplana iznad Logateca potiču *Bukve teh zhudeshoven Skervnosti* (Knjigu čuda i tajni) iz 1856. god. U njoj su većinom vraćanja u vezi sa lečenjem ljudi i stoke.

13. Jakob Krušnik, orguljar iz Kamnika, napisao je god. 1862. *Bukve o zdravljenju živine*.

14. Jurij Drobnič iz Sodražice, učenik Bleiweisove Živinozdravniško-podkovske škole, je 1870. god. napisao na slovenačkom jeziku *Practisches Arznei Buch*. U njoj su recepti za bolesnu stoku.

15. Pisac Janez Trdina je u svojih 26 teka, u vreme od 1873. do 1879. god. sakupljao beleške i o narodnom veterinarstvu u okolini Novog mesta.

16. Jože Vogrič iz Slapa od Idrijici napisao je 1876. god. na 66 stranica recepte za bolesnu stoku.

17. Iz sela Gornje Ravne iznad Škofje Loke je lekarua *Razlagajne bolezni za živino in tudi za ljudi in tudi rože domače in tuje in ola usake sorte*. Lekarua je iz kraja 19. veka.

U pčelarstvu, među ostalim i o bolestima pčela dosta je pisao sveštenik Peter Pavel Glavar. Njegovi radovi su u rukopisima, koji su sačuvani u Arhivu SR Slovenije u Ljubljani. God. 1768. napisao

je *Das grausame bienen Mord*, u kojem piše o truleži, te o griži pčela. Iste godine „Kranjskem kmetijskom društvu“ poslao je dva predloga za razvoj pčelarstva: *Vorschläge zur Verbesserung der Bienenzucht Den Kaysl. Königl. Erbländern Vorschlag Beantwortung zur Verbesserung der Bienenzucht*. God. 1782. napisao je istom društvu predlog za razvoj pčelarstva u kojem upozorava na bolesti proliv i trulež pčela. Isti pisac je 1782. god. napisao na 296 stranica *Pogovor od Zhebelnih Rojou*, što ja zapravo prevod nemačke knjige Antona Janše, sa Glavarovim dodatkom.

Matej Furlan, sveštenik u Mekinjama kod Kamnika, je 1770. god. napisao na 65 stranica *Practische Bienen Oeconomie*. U 14. poglavlju piše o bolestima pčela.

Naročito interesantno je da je pisac Fran Levstik, koji se je interesovao za pčelarstvo, napisao god. 1867. *Bučelarstvo*. Rad je bio pripremljen za štampu, ali nije štampan.

Naveću još tri rada koja su u našim arhivima, ali ne potiču sa našeg područja:

Iz 14. veka je *Rossarzneibuch* majstora Albranta. U tekstu su opisani znaci bolesti, lekovi koje su upotrebljavali, uputstva za njihovu upotrebu i na kraju prognoza. Rukopis se nalazi u Arhivu Biskupije u Mariboru.

U Arhivu SR Slovenije je *Rossarzney Buch*, koji je napisao Johann Kugeleysen god. 1630. Piše o bolestima konja i njihovom lečenju.

U istoj arhivi je i knjiga iz 18. veka o bolestima konja na talijanskom jeziku. Napisao ju je Strassoldo *Per conosser le infirmita de cavalli et loro remedii et prima della Complessione de cavalli* (O poznavanju bolesti konja, njihovim lekovima i prvo njihovoj spoljašnosti).

Časopisi i stručni časopisi, kalendari i ostalo u kojima su članci sa veterinarskim sadržajem

Vezhna Pratika (Breznikova) izašla oko 1787. god. u Mariboru, u Ljubljani 1789, i 1803, a u Celju 1791. god. U njima su uputstva za negu, uzgoj i lečenje stoke.

Velika Pratika ali Kalender sa tu leitu 1795. i 1797.

Ljubljanske Novice, 1797—1800. god.

Kmetijske in rokodelske novice (Bleiweisove) 1843—1902. god.

Umni gospodar. Mesečen časnik za kmetijstvo, gospodarstvo in obrtništvo. Gorica, 1863—1865. god.

Letopis Kranjske kmetijske družbe, (1869—1898) god.

Slovenski gospodar. Podučen list za slovensko ljudstvo. Izlazi svakih 14 dana. Kasnije se zvao *List ljudstvu za pouk* s privrednim dodatkom.

Slovenski narod, časopis. Počeo izlaziti 1868. god.

Štajerski gospodar. *List v pospeh zemljodelstvu*. Polumesečnik. štampan u Gracu 1868—1878. god.

Gospodarski list za kmetijstvo, svilorejo, obrtnijo in druge deželne potrebe. Organ cesarsko-kraljevskog kmetijskega društva u Gorici. Polumesečnik. Gorica, 1869—1876. god.

Naznanilo — Mittheilungen. Na svitlo dala Cesarsko-kraljevska kmetijska družba za Kranjsko. 1869—1882. god.

Slovenski tednik (Tednik). Politični in gospodarski list za kmečko ljudstvo. Ljubljana, 1873—1875. god.

Slovenec, dnevnik, počeo izlaziti 1873. god.

Kmetovalec. List slovenskim gospodarjem v poduk. Polumesečnik. Gorica, 1875—1877. god.

Gospodarski list. Glasilo Cesarsko-kraljevske kmetijske družbe u Gorici. 1881—1901. god.

Kmetijski prijatelj. Celje, 1882—1884. god.

Slovenski čebelar in sadjerejec. Glasilo čebelarskega in sadjerejskega društva za Kranjsko. Mesečnik. Ljubljana, 1883—1889. god.

Štajerski gospodar. Glasilo kmetijske družbe za Štajersko, 1884. god.

Kmetovalec. Glasilo Cesarsko-kraljevskega kmetijskega društva vojvodstva Kranjskega, 1884. god. Od 1887. dalje *Gospodarski list s podobami*.

Gospodarski list za Štajersko. List za kmetijstvo in deželno kulturo, 1884 do 1918. god.

Dolenjske novice. Počele izlaziti 1885. god.

Nova Soča (prilog Gospodarskom listu), 1889—1892. god.

Slovenski kmetovalec. Prilog „Domovini“, Celje, 1893—1894. god., od 1894. god. *Slovenski poljedelec*.

Goriški vestnik. List za narodno gospodarstvo, obrt, trgovino. Mesečnik. Gorica, 1894—1896. god.

LITERATURA:

- ¹ Dolenc M.: *Marcus Gerbezius: De moderno pecorum interitu (1713)*. Veterinarski glasnik, 1973, 27, 459—462. — ² Dolenc M.: *Marci Antonii Plenzic: Opera medico-physica. Additamentum de lue bovina (1762)*. Veterinarski glasnik, 1974, 25, 507—513. — ³ Dolenc M.: *Anton Muznik. O epidemskim bolestima goveda*. Ibidem, 1974, 25, 583—587. — ⁴ Dolenc M.: *Bibliografija rokopisnih medicinskih bukev*. Slovenski etnograf, 1974—75, XVII—XVIII, 81—119. — ⁵ Dolenc M.: *Bibliografija rokopisnih ljudskomedicinskih bukev na Slovenskem* (u štampi). — ⁶ Dolenc M.: *Fran Levstik. Čebelarstvo in podkovstvo*. Glasnik Slovenske matice, 1982, VI, 39—41. — ⁷ Dolenc M.: *Veterinarske lekaruše sa slovenačkog etničkog područja*. Veterinarski glasnik, 1984, 38, 355—360. — ⁸ Erjavec F.: *Slovenski pesniki in pisatelji, Izabrani spisi za mladino*, 1921. — ⁹ Jurca J.: *Baltazar Hacquet in njegov prispevek k razvoju veterinarstva na Slovenskem*. Zbornik Biotehnične fakultete. Veterinarstvo, 1984, 21, 5—100. — ¹⁰ Mušič D., Batis J.: *Življenje in delo J. M. Žagarja*, Zbornik za zgodovino naravoslovja in tehnike, Slovenska matica, Ljubljana, 1975, 17—144. — ¹¹ Pirc I.: *Bibliografija slovenskega slovstva iz zdravilstva, zdravstva in socialnega skrbstva do konca leta 1940*, Higijenski zavod, Ljubljana, 1940. — ¹² Razstava slovenskega novinarstva v Ljubljani, 1937. — ¹³ Simonič F.: *Slovenska bibliografija*, I del, 1903—1908. — ¹⁴ *Slovenski biografski leksikon*. I—III, Zadržna gospodarska banka, Ljubljana, 1925—71. — ¹⁵ *Zweite Sammlung Nützlicher Unetrachte*, 1771. *Gesellschaft des Ackerbaues und nützlicher künste in Herzogtum Krain*, Ljubljana. — ¹⁶ *Vierte Sammlung Nützlicher Unterrichte*, 1779. *Gesellschaft des Ackerbaues and nützlicher Künstein Herzogtum, Krain*, Ljubljana.

Milan DOLENC

Wissenschaftliche Gesellschaft für die Geschichte der Gesundheitskultur Sloveniens,
LjubljanaWAS DIE „NICHTVETERINÄRE“ ÜBER ANGELEGENHEITEN AUS DEM
GEBIETE DES VETERINÄRWESENS IM 18. UND 19. JAHRHUNDERT
GESCHRIEBEN HABEN

Wir haben versucht verschiedene Werke mit veterinärmedizinischen Themen, welche bei uns „Nichtfachleute“, das heist Verfasser ohne formelle veterinäre oder medizinische Bildung, in 18. und 19. Jahrhundert geschrieben, veröffentlicht, oder nur übersetzt haben, zu sammeln und kurz zu kommentieren. Folgende Verfasser wurden angegeben: A. Janša, J. Brigido, F. Entnersfeld, M. Pohlin, A. T. Linhart, J. Plesnik, J. Jonke, K. Robida, M. Slomšek, M. Vertovec, F. Govekar, F. Levstik, I. Gršak, G. Pirc, E. Kramer, V. Rohrmann, F. Podbor.

Zahlreiche bedeutende Fachleute und wissenschaftliche Werke, sowie Uebersetzungen, welche unsere Ärzte zudieser Zeit veröffentlicht haben, wurden in unserer Auswahl nicht berücksichtigt.

Der Aufstellung der Werke, verfasst von „Nichtfachleuten“, haben wir noch Angaben über die veterinärmedizinische Texte aus volksmedizinischen Büchern und Angaben über die handschriftlichen Werke folgender Autoren beigefügt: P. Glavar, M. Furlan, F. Levstik. Am Ende folgt noch eine Uebersicht der Fachzeitschriften und anderer Publikationen, wo Beiträge veterinärmedizinischen Inhalts veröffentlicht wurden, welche jedoch in unsrem Aufstellung nicht befinden.

(Rad je primljen u Uredništvu 20. V 1986. god.)

Original scientific paper
UDC 614.253 (438:497.1)

Berislav M. BERIĆ

Klinika za ginekologiju i akušerstvo Medicinskog fakulteta, Novi Sad
Naučno društvo za istoriju zdravstvene kulture Vojvodine, Novi SadZNAČAJ I ULOGA POLJSKIH LEKARA U RAZVOJU
AKUŠERSTVA I GINEKOLOGIJE U JUGOSLOVENSKIM
ZEMLJAMA DO 1918. GODINE

Akušerstvo i ginekologija su se počeli razvijati na naučno-medicinskim principima i osnovama u našoj zemlji, uglavnom počev od XVIII veka, ustvari osnivanjem prvih babičkih škola, prvo na tlu jugoslovenskih zemalja koje su bile pod Austro-Ugarskom (Slovenija, Dalmacija, Hrvatska, Bosna), a potom i u Kraljevini Srbiji (tabela br. 1).

Tabela br. 1. Prve škole za babice na tlu jugoslovenskih zemalja u XVIII i XIX veku

Škola/mesto	Godina osnivanja	Prvi upravnik
Ljubljana	1753	A. Makovic
Rijeka	1786	J. Cosmini
Zadar	1812	A. Mostig
Zagreb	1887	A. Lobmayer
Sarajevo	1897	O. v. Weiss
Beograd	1899	J. J. Jovanović

Lekari (magistri opstetricije, ginekolozi — opstetričari) javljaju se međutim kasnije, u XIX veku, i među njima je bio niz stranaca, pošto u to vreme u jugoslovenskim zemljama nije postojao ni jedan medicinski fakultet (prvi je počeo sa radom u Zagrebu 1918. god.). Među lekarima koji su u XIX veku radili u našim zemljama, bio je i jedan broj Poljaka, koji zbog toga imaju sasvim određeno, zaslužno mesto u istoriji medicine i zdravstvene kulture Jugoslavije. Izvestan broj su bili, u pravom smislu reči, pioniri pojedinih medicinskih disciplina, pre svega u Srbiji i u Bosni i Hercegovini.

U jugoslovenskoj medicinsko-istorijskoj nauci nisu, međutim, do sada obrađivane, niti objavljivane publikacije o integralnom doprinosu lekara Poljaka razvoju jugoslovenske medicinske nauke i misli. Ne raspoložemo detaljnim podacima ni o svim poljskim lekarima koji su radili i delovali dosada u jugoslovenskim zemljama. Zna se, međutim, da je najveći broj Poljaka radio počev od sredine XIX veka u Srbiji i u Bosni i Hercegovini. U Crnoj Gori ih nije bilo u to vreme, kao ni u Makedoniji i na Kosovu (ove dve teritorije su bile do 1912. god. pod Turskom). U Hrvatskoj i Sloveniji bio ih je manji broj — prvenstveno